

דתישכונ

פרשת ויצא, תשע"ט, מספר 1294

נבואת ההקדשה של יעקב: בין "מצבה" ל"בית" דורון איזנטל

מה אם כן תפקידו של מראה הסולם? כיצד הוא קשור לשליחותו של יעקב? מראה הסולם בא ללמד את יעקב שכעת עומדת לפניו דרך חדשה בעבודת ה'. לא עוד להיות טמון בבית המדרש או בביתו של יצחק, אלא כעת עליו לעסוק בענייני העולם הזה, ודרכם לעבוד את ה'. אך האם אין כאן ירידה או ריחוק מהקב"ה?! הקב"ה עונה לו באמצעות הסולם; כל עוד שה' ניצב עליו, דהיינו כל עוד שה' ניצב על האדם, והמודעות שלו היא כי הוא עובד ה' גם כאשר הוא עוסק בחולין, הוא עשוי להתעלות עד השמיים. כך לשונו של בעל הנתיבות שלום (בראשית עמ' קפד):

כי עניני העוה"ז הם כסלם מוצב ארצה אשר ראשו מגיע השמימה, שע"י שאדם עוסק בענינים הארציים יכול להגיע למדרגות הגבוהות ביותר... מדרגות שלא יכול היה להשיג בהיותו אצל שם ועבר בעוסקו בתורה ועבודה, רק עתה בצאתו אל העולם יוכל ע"י מדה זו להגיע לקדש הקדשים בחינת ראשו מגיע השמימה.

כך נהג גם אברהם לאחר מעשה העקדה, על פי הרב קוק (עולת ראי"ה ח"א עמ צו):

אחרי כל ההתרוממות הנשגבה אשר עברה על נפשו, לא פעל עליו שום דבר להפרד מאותה המדה הגדולה של השפעה על העולם על הסביבה, עם כל חמירותה. הוא שב אל נעריו, על פי מצבם, אותם הנערים אשר הניחם עם החמור, שב אליהם להדרש להם, להעלותם ולשכללם.¹

הקריאה בשם ה', שהייתה ייעודו של אברהם, עוברת שכלול אצל יעקב נכדו, ופורצת קדימה. בעוד שאברהם קרא בשם ה' בעיקר מתוך ביתו ולבאי ביתו, יצא יעקב "לגלות", ושם, מתוך ההתמודדות עם הסובב, שכלל את הקריאה בשם ה'. אין זה אומר שזו דרך קלה ופשוטה;

פרשתנו עוסקת ביציאתו של יעקב מבית הוריו אל הלא נודע בחרן. הפרשה פותחת בחלום יעקב: "וַיַּחְלֵם וְהִנֵּה סֹלֶם מַצֵּב אֲרָצָה וְרָאָשׁוּ מִגִּיעַ הַשָּׁמַיְמָה וְהִנֵּה מַלְאָכֵי אֱ-לֹהִים עֲלִים וַיְרִידִים בּו" (כח:יב), ומיד יעקב שומע את דבר ה' (יג-טו):

וְהִנֵּה ה' נֹצֵב עָלָיו וַיֹּאמֶר אֲנִי ה' אֱ-לֹהֵי אֲבֹרָהָם אָבִיךָ וְאֱ-לֹהֵי יִצְחָק, הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ לְךָ אֶתְנַנָּה וְלִזְרַעְךָ. וְהִנֵּה זֶרְעֶךָ פָּעַפַּר הָאָרֶץ וּפְרִצְתָּ יָמָה וְקִדְמָה וְצַפְנָה וְנִגְבָּה וְנִבְרָכוּ בְּךָ כָּל מְשֻׁפַּחַת הָאֲדָמָה וּבְזַרְעֶךָ. וְהִנֵּה אֲנֹכִי עֹמֵד וְשֹׁמְרֵתִיךָ בְּכָל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ וְהִשְׁבֵּתִיךָ אֶל הָאֲדָמָה הַזֹּאת כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר אִם עָשִׂיתִי אֶת אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי לְךָ.

התגלות ראשונית זאת ליעקב הינה כעין נבואת הקדשה שמצאנו אצל נביאי ישראל. יש בה חיזוק ליעקב לקראת שליחותו, ויש בה גם הגדרת השליחות ועניינה. מתוך דברי הקב"ה אנו יודעים מה היה בליבו של יעקב כאשר נאלץ ללכת לבית לבן. איש תם יושב אוהלים נדרש לעזוב את החממה של בית אבא ואימא, לצאת לעולם של עובדי ע"ז ולהקים שם משפחה, ומי יודע אם יצליח לשרוד? האם יישאר הבן הנבחר, הממשיך את שושלת אברהם? בדבריו של הקב"ה אליו הוא שומע לא רק דברי ברכה והרגעה, אלא גם רמזים ברורים לכך שבדרכו המיוחדת הוא ממשיך את דרך אבותיו.

בברכתו קיימים אותם המרכיבים שנאמרו לסבו אברהם, כאשר יצא הוא לדרכו: ריבוי הזרע – אצל אברהם: "וְאֶעֱשֶׂךָ לְגוֹי גָדוֹל" (יב:ב), ואצל יעקב: "וְהִנֵּה זֶרְעֶךָ פָּעַפַּר הָאָרֶץ". ריבוי הברכה – אצל אברהם: "וְאֲבָרְכְךָ וְאֶגְדְּלֶה שְׁמֶךָ וְהִנֵּה בְרָכָה... וְנִבְרָכוּ בְּךָ כָּל מְשֻׁפַּחַת הָאֲדָמָה", ואצל יעקב ממש באותה לשון: "וְנִבְרָכוּ בְּךָ כָּל מְשֻׁפַּחַת הָאֲדָמָה וּבְזַרְעֶךָ". הבטחה להגעה לארץ המובטחת – אצל אברהם: "לְךָ לְךָ מֵאֲרָצְךָ וּמְמֹלְדֹתֶיךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָרָאךָ", ואצל יעקב: "וְהִשְׁבֵּתִיךָ אֶל הָאֲדָמָה הַזֹּאת". השוואה זו מספקת בהחלט, ועונה על תהיותיו של יעקב.

* הרב דורון איזנטל מנהל חטיבת הביניים בישיבת דרכי נועם, פתח תקווה.

¹ זאת בניגוד לרשב"י ובנו, לאחר צאתם בפעם הראשונה מהמערה: "נפקו חזו אינשי דקא כרבי זרעי (יצאו. ראו אנשים חורשים וזורעים). אמר מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה. כל מקום שנותנין עינין מיד נשרף. יצתה בת קול ואמרה להם להחריב עולמי יצאתם? חזרו למערכתם" (שבת לג ע"ב).

יצחק לא העמידך. אני אם מתאחות הן שנים עשר אבנים זו לזו יודע אני שאני מעמיד י"ב שבטים. כיון שנתאחו י"ב אבנים זו לזו ידע שהוא מעמיד י"ב שבטים... רבנן אמרי מיעוט אבנים שנים. אברהם יצא ממנו פסולת ישמעאל וכל בני קטורה, ויצחק יצא עשו וכל אלופיו, ואני אם מתאחות ב' אבנים זו לזו יודע אני שאינו יוצא הימני פסולת.

לצורך כך "דרך המצבה" של אברהם אינה ראויה יותר, ויעקב מחליפה "בבית". הרב קוק מוסיף ומסביר את יתרון הבית:

אבל יעקב קראו בית, שכבר יצאו מקרבו ההתייחסות של ישראל בערכם המובדל ומתבודד מן האומות; "וישכן ישראל בטח בדד עין יעקב", כי ישראל צריך להיות ציון בית ה', כלומר מוגדרת במחיצות ומשומרת בגבולים, עד שאין צורך לרוח זר לשלוט בנו בפנימיות תרבותינו, כי כל טוב לא יחסר בתורת ה' תמימה להכשירנו לעם רם ונשא (עין א"ה זרעים, אות כ"ז).

זוהי הדרך החינוכית שאותה מתווה יעקב אבינו; היכולת להשפיע כלפי חוץ, כאשר העולם הסובב אותך הוא עולם מסוכן, מותנית בבית. רק מתוך שהייה משמעותית בבית הישראלי המוגן במחיצות, ספיגת התורה והאוירה של ישראל סבא, אפשר לצאת לחוץ המאיים ולעמוד בשליחות של קריאה בשם ה'.

דוגמה מובהקת לכך הוא יוסף. יוסף גדל על ברכי אביו, ולמד וספג ממנו את התורה וערכיה. בית יעקב הוא שנתן לו את הכוח לעמוד במשימתו הקשה, הנראית כבלתי אפשרית, לפעול בתוך מצרים שכל כך מנוגדת לאווירה בבית יעקב, ולהישאר נאמן לדרך. ואכן, בשעת משבר – דמות דיוקנו של אביו (במובן הרחב ביותר של הביטוי) עומדת לו, ומסייעת בידו שלא להיכשל.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:

<http://www1.biu.ac.il/parasha2>

כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il

ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

[הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן](#)

יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

הסולם הוא אמצעי לעלות בו, אך גם ירידה יש בו: "מלאכי א-להים עלים וירדים בו". אבל כל עוד יזכור האדם שה' ניצב עליו – יזכה ויעלה. דרכו החדשה של יעקב צריכה להתמודד כעת עם הסכנה של השפעת התרבות הזרה על דרך האבות.

הרב זצ"ל מביא הסבר לדבריו של יעקב:

והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית א-להים" (כח:כב). הרב מבחין בין "מצבה" ל"בית", מתוך ההבנה בדברי חז"ל המובאים בפירושו של רש"י (דב' טז:כב): "לא תקים לך מצבה אשר שגא ה' א-להיך, ואף על פי שהיתה אהובה לו בימי האבות עכשיו שנאה, מאחר שעשאוהו אלו חק לעבודה זרה.

והרב מסביר:

מהו תכן מצבה? באר הרמב"ם בהלכות עבודה-זרה, שהוא בנין שמתקבצים לעבודה סביבו. וראוי להתבונן על הקו המבדיל בין מרכז שמתקבצים לעבודה סביבו, שנתרחק, ובין בנין שמתקבצים לעבודה בתוכו, שנשאר אהוב... כי מראש אמנה כשהחל איתן האזרחי לקרא בשם ה', הלא לא היתה הקריאה מפורטת בדרך-עבודה מיוחד ומסודר להלכותיו, כי-אם להפנות את הלבבות בכלל לשם ה' א-ל-עולם קונה שמים וארץ, וסגנון זה אינו מניח הבדל בין עם לעם, וכל באי-עולם יוכלו יחד להתקבץ לעבוד את ה'. וזאת היא הוראת המצבה: נקודה מקודשת מרכזית, שהכל מתקבצים לעבודה סביבה באין הבדלה (אגרת תשמ"ו).

אברהם קורא להאמין בא-ל אחד בורא העולם ומנהיגו. מסר זה אינו דורש פרטים ודרכי עבודה מוגדרות; זהו מסר כללי היכול לחבר עמים רבים (ולכן גם ישמעאל כלול בו). אצל יעקב המסר משתנה:

ויעקב כאשר ראה את הסגולה המיוחדת, העתידה להופיע מזרע ברכ' ה' אשר יפרח ממנו, אמר אז: "והאבן הזאת אשר שמתי מצבה" לא תהיה עוד מצבה חפשית, שהעבודה תהיה מרוכזת סביבה בלא הבדלת מחיצות, כי-אם "יהיה בית א-להים", בית מיוחד מוקף מחיצות, שרק הראויים לו יכולים לבא אליו.

יעקב צריך לבנות את האומה הישראלית – מיטתו שלמה, והוא מקבל רמז לכך בהתאחדות האבנים שהניח סביב לראשו (על פי חז"ל, בראשית רבה סח, יא):

ויקח מאבני המקום – ר' יהודה ור' נחמיה ורבנן, ר' יהודה אמר שנים עשרה אבנים נטל כך גזר הקב"ה שהוא מעמיד שנים עשר שבטים. אמר: אברהם לא העמידך,